

NIEUWSBRIEF

INSTITUUT NATUUR- EN BOSONDERZOEK

November 2022

[Vrijwilligers invasieve soorten: Wie zijn ze? Wat drijft hen?](#)

Een multidisciplinair team van het AlienCSI-COST-netwerk onderzoekt de motivatie van vrijwilligers invasieve soorten. Zij blijken uniek te zijn in hun wens om deel te nemen aan de bestrijding en uitroeiing van de invasieve exoten, en om de inheemse biodiversiteit te beschermen op de plaatsen die zij waarderen.

[Indicator in de kijker: Trend Zuid-Europese libellensoorten](#)

Onder invloed van de klimaatverandering blijven een aantal zuiderse libellensoorten noordwaarts trekken, en sommige soorten blijven hier ook. Het totale aantal soorten lag nog nooit zo hoog, en vijf soorten kenden hun ruimste verspreiding in Vlaanderen sinds de waarnemingen.

[Toekomst “weeraal” alweer iets rooskleuriger](#)

Op 19 oktober 2022 werden 350 jonge grote modderkruipers uitgezet in het Antwerpse Goorcken. Dat is een van de focusgebieden waar met man en macht geprobeerd wordt om deze ernstig bedreigde soort voor uitsterven te behoeden. Deze actie maakte deel uit van het Soortbeschermingsplan voor grote modderkruiper van het INBO en Natuur en Bos.

[Levende collecties van bomen en struiken in kaart gebracht](#)

Al tientallen jaren staat het INBO in voor de aanleg, de selectie, de opvolging en het beheer van levende collecties van bomen en struiken. Doorheen de jaren is veel informatie verzameld over deze collecties. Die was echter niet altijd onder digitale vorm beschikbaar, en was vaak verspreid over diverse afzonderlijke databases. Nu is er de kaart Genenbronnen Bosbouw op Geopunt Vlaanderen die alle info bundelt.

[Handleiding humaan beheer invasieve diersoorten beschikbaar](#)

De Internationale Unie voor Natuurbescherming (IUCN) werkte voor de Europese Commissie een handboek uit met alle mogelijke maatregelen voor het beheer van invasieve diersoorten. Methodes voor populatiebeheer zoals vangst, afschot, habitatmanipulatie of het gebruik van gif werden bekeken, maar ook de verschillende handelingen na vangst zoals sterilisatie, verstikking of het opnieuw huisvesten in gevangenschap. De methodes werden getoetst op toepasbaarheid en welzijnsaspecten.

[Zwarte populier verjongt massaal ondanks droge zomer](#)

De zwarte populieren langs de Grensmaas zorgden dit jaar voor een ongeziene, massale verjonging op de zandafzettingen die ontstonden na het zomerhoogwater van 2021: duizenden nieuwe zaailingen op de lage oevers doorstonden de extreem droge zomer van dit jaar.

Het is nu afwachten of de zaailingen de begrazingsdruk van runderen en paarden, de verwachte hoge waterstanden en krachtige stroomsnelheden van de komende winter zullen overleven.

Boek 'Natuurbeheer - Praktijk en wetenschap hand in hand'

Het boek 'Natuurbeheer - Praktijk en wetenschap hand in hand' gaat in op actuele en prangende vragen waarmee natuurbeheerders, onderzoekers en beleidsmakers worden geconfronteerd. Jan Van Uytvanck legt – samen met heel wat coauteurs – een brede basis voor de ontwikkeling van beheervisies en -maatregelen bij onze belangrijkste ecosystemen.

Voorstellen om Bermbesluit aan te passen in functie van wilde bestuivers

De wilde bestuivers staan onder druk. Het Vlaams actieplan voor wilde bestuivers voorziet een wetenschappelijke evaluatie en herziening van het Bermbesluit om publieke bermen zo goed mogelijk te beheren in functie van wilde bestuivers. In dit advies geeft het INBO aan hoe dit kan.

Praktijkboek Bosbeheer

Een vijftal jaar geleden werd het 'Praktijkboek Bosbeheer' gemaakt. Zowat 80 deskundigen uit Nederland en Vlaanderen schreven hieraan mee. Vanaf begin november is de tweede herwerkte druk van dit veelgebruikte handboek verkrijgbaar. In deze tweede druk werden de bestaande hoofdstukken geactualiseerd en herwerkt. Er kwamen ook twee nieuwe hoofdstukken bij over Boomveiligheid en Omgaan met klimaat.

Vrijwilligers invasieve soorten: Wie zijn ze? Wat drijft hen?

Vrijwilligers zijn onmisbaar in het opsporen en in kaart brengen van invasieve soorten. Ze spelen soms ook een actieve rol bij het vangen, bestrijden en verwijderen van deze pestsoorten. Op Schotse zeevogeleilanden verwijderen mensen bijvoorbeeld de invasieve struikmalva om broedende papegaauiduikers te beschermen. In Zuid-Afrika willen vrijwilligers het unieke fynbos ontdoen van invasieve bomen. In Vlaanderen sporen de vespawatchers nesten van Aziatische hoornaar op zodat ze verwijderd kunnen worden.

Deze vorm van burgerparticipatie draagt bij tot ruimere bewustwording en stimuleert ook tot meewerken aan het beheer. Het vinden, werven en onderhouden van zo'n corps van toegewijde vrijwilligers is een uitdaging. Weten wat hen motiveert kan helpen om taken en rollen af te stemmen op ieders interesse.

Een multidisciplinair team van invasiebiologen en sociale wetenschappers van het [AlienCSI COST netwerk](#) onderzocht de motivatie van vrijwilligers. Het team vond in de literatuur 264 motivaties. Over het algemeen passen de motivaties in drie grote thema's: milieuoverwegingen, sociale motivaties en persoonlijke redenen. Sommige motivaties, zoals buiten zijn, nieuwe mensen leren kennen, zorg dragen voor een natuurgebied, iets bijleren en plezier maken, sluiten aan bij andere vormen van vrijwilligerswerk in de natuur. Toch blijken invasievesoorten-vrijwilligers uniek te zijn in hun wens om deel te nemen aan de bestrijding en uitroeiing van de invasieve exoten en om de inheemse biodiversiteit te beschermen op de plaatsen die zij waarderen.

[Tim Adriaens](#)

Meer lezen: [Anđelković AA, Lawson Handley L, Marchante E, Adriaens T, Brown PMJ, Tricarico E, Verbrugge LNH \(2022\) A review of volunteers' motivations to monitor and control invasive alien species. NeoBiota 73: 153-175.](#)

[>> Blogpost](#)

(look op: [EurekAlert](#), [AlphaGalileo](#), [Facebook](#) and [Twitter](#))

Beeld boven: Bestrijding van reuzenberenklauw in Noord-Frankrijk (foto INBO)

Indicator in de kijker: Trend Zuid-Europese libellensoorten

De indicator “Trend Zuid-Europese libellensoorten” toont de trend van het aantal zuiderse libellensoorten waargenomen in Vlaanderen sinds 1984. Populaties van deze soorten waren tot dan onbekend in Noordwest-Europa. Onder invloed van de klimaatverandering trekken een aantal zuiderse libellensoorten noordwaarts, en sommige soorten blijven hier ook. Zowel het aantal soorten als het aantal vindplaatsen van elk van deze zuiderse soorten nam duidelijk toe sinds 1980.

Ook in 2021 zagen we deze groep zuiderse libellen op zeer veel locaties. Het **totale aantal soorten lag nog nooit zo hoog en vijf soorten kenden hun ruimste verspreiding in Vlaanderen sinds de waarnemingen:**

- zwervende pantserjuffer
- gaffelwaterjuffer
- zuidelijke keizerlibel
- vuurlibel
- zuidelijke heidelibel

Hun toename blijft zich dus voortzetten.

[Lieve Vriens](#)

[>> Naar de indicator](#)

Beeld boven: vuurlibel (foto Lars Soerink - Vildaphoto)

Toekomst “weeraal” alweer iets rooskleuriger

Op 19 oktober 2022 werden 350 jonge **grote modderkruipers** uitgezet in het Antwerpse Goorken. Dat is een van de focusgebieden waar met man en macht geprobeerd wordt om deze ernstig bedreigde soort voor uitsterven te behoeden.

De grote modderkruiper wordt plaatselijk ook wel eens ‘weeraal’ genoemd, omdat die door zijn gedrag onweer zou kunnen voorspellen. Het is een typische soort van overstromingsgebieden. Je vindt hem vooral in ondiepe, vegetatierijke plassen met een modderige bodem. Voor het voortbestaan van de soort zijn natuurlijke valleigebieden onontbeerlijk, maar gebieden waar het water op een natuurlijke wijze stroomt, zijn zo goed als verdwenen in Vlaanderen.

Gelukkig winnen gebieden met een natuurlijke sponswerking opnieuw aan belang in de strijd tegen optredende droogteperiodes. Herwaardering van dergelijke natte valleien kan de kansen voor de soort doen keren. Naast habitat Herstel moet ook de penibele genetische kwaliteit van de overgebleven relictpopulaties in Vlaanderen worden opgekrikt. Daarom kruisen we in een kweekprogramma genetisch gezondere dieren uit Nederland met ouderdieren uit diverse Vlaamse relictpopulaties.

In Het Goorken, een natuurlijk overstromingsgebied van de Wamp, is al heel wat werk verricht rond moerasherstel. Samen met de uitzet van jonge modderkruipers met een gezonde genetische basis hopen we dit gebied op termijn opnieuw te laten uitgroeien tot de bakermat van weleer.

Deze acties maken deel uit van het [Soortbeschermingsplan voor grote modderkruiper](#) van het INBO en Natuur en Bos.

[Jeroen Van Wichelen](#) en Johan Auwerx

Beeld boven: Rode Del (foto INBO)

Handleiding humaan beheer invasieve diersoorten beschikbaar

Op de 'Unielijst van zorgwekkende invasieve uitheemse soorten' staan soorten die een aantoonbare negatieve impact hebben op de inheemse Europese biodiversiteit. Het gaat dan o.a. om zoogdieren, vogels en vissen. Het beheer hiervan gebeurt volgens de drietrapsaanpak: preventie, snelle uitroeiing, populatiebeheer. Het doden van dieren vanuit natuurbehoudsdoelstellingen is echter vaak controversieel. Het moet effectief, efficiënt en tegelijk zo diervriendelijk mogelijk gebeuren. Een uitdaging, want hoe beoordeel je diervriendelijkheid? En hoe maak je deze balans op tussen impact op dierenwelzijn en de effectiviteit van beheer?

De Internationale Unie voor Natuurbescherming (IUCN) werkte voor de Europese Commissie een **handboek** uit met alle mogelijke maatregelen voor het beheer van invasieve diersoorten. Methodes voor populatiebeheer zoals vangst, afschot, habitatmanipulatie of het gebruik van gif werden bekeken, maar ook de verschillende handelingen na vangst zoals sterilisatie, verstikking of het opnieuw huisvesten in gevangenschap. De methodes werden getoetst op toepasbaarheid en welzijnsaspecten.

IUCN stelt een instrumentarium voor van 32 maatregelen voor de 22 gewervelde uitheemse soorten van de Unielijst. Het bevat informatie over hun humaan karakter en doeltreffendheid voor verschillende beheersdoelstellingen.

In opdracht van IUCN en in samenwerking met de European Association for Zoos and Aquaria (EAZA) toetste het INBO deze handleiding aan de realiteit in de Atlantische biogeografische regio. Dit gebeurde via een participatieve workshop met de belangrijkste belanghebbenden voor het beheer van deze soorten in Frankrijk, België, Nederland, Ierland en het Verenigd Koninkrijk. We bekeken welke van de soorten in de regio voorkomen en welke methodes wettelijk toegestaan zijn. Ook verzamelden we

goede beheerpraktijken uit de regio die mee in de regionale versie van het handboek beschreven staan. Op 12 juli 2022 organiseerde het INBO ook mee de eindconferentie van dit project.

Het EU handboek [kan geraadpleegd worden op de website van het European Alien Species Information Network \(EASIN\)](#). Je kan er ook het handboek aangepast aan de Atlantische biogeografische regio, en dus op Vlaanderen van toepassing, vinden samen met toegankelijke brochures die per soort een overzicht geven van de mogelijke maatregelen.

[Tim Adriaens](#)

Beeld boven: stierkikker (foto Rollin Verlinde - Vildaphoto)

Levende collecties van bomen en struiken in kaart gebracht

Al tientallen jaren staat het INBO in voor de aanleg, de selectie, de opvolging en het beheer van levende collecties van bomen en struiken. Er bestaan 3 types collecties:

- Vlaams bosbouwkundig **uitgangsmateriaal**, de bomen/struiken waar zaad of stek wordt geoogst voor de opkweek van bosplantsoen
- **Proefpercelen** ter ondersteuning van het wetenschappelijk onderzoek rond selectie en veredeling van bosboomsoorten en, meer recent, klimaatadaptatie van bomen en struiken
- **Basiscollecties** voor het behoud van waardevolle en/of zeldzame genotypes van boom- en struiksoorten die in het verleden als uitgangspunt van veredelingsprogramma's dienden

Doorheen de jaren is veel informatie verzameld over deze collecties. Die was echter niet altijd onder digitale vorm beschikbaar en was vaak verspreid over diverse afzonderlijke databases. Zo is er het Register van het Bosbouwkundig Uitgangsmateriaal, en zijn er verschillende datasets van metingen en observaties uitgebouwd door verschillende onderzoekers van het INBO.

In een eerste fase digitaliseerden we al deze gegevens en brachten ze samen in een metadatabank. De volgende stap was het georefereren van deze metadatabank met de ligging van alle collecties op de kaart van België.

De kaart Genenbronnen Bosbouw kan door iedereen online en interactief worden geraadpleegd via het geoportaal van Geopunt Vlaanderen. [Meer informatie, de toegang tot de metadatabank en het geoportaal, kan je vinden op onze website.](#)

[Bart De Cuyper](#)

Beeld boven: INBO proefkwekerij bomen in Grmminge (foto INBO)

Advies in de kijker: Voorstellen om Bermbesluit aan te passen in functie van wilde bestuivers

Verschillende studies wijzen erop dat het niet goed gaat met de insectenpopulaties. Ook de wilde bestuivers staan onder druk. Het Vlaams actieplan voor wilde bestuivers voorziet een wetenschappelijke evaluatie en herziening van het Bermbesluit om **publieke bermen zo goed mogelijk te beheren in functie van wilde bestuivers**. In dit advies geeft het INBO aan hoe dit kan.

We stellen voor om de maaidatums af te stellen op de aanwezige vegetaties, en om zo te komen tot vegetaties die goed zijn voor wilde bestuivers. Waar die gewenste vegetaties nu al aanwezig zijn, kan je kiezen voor een onderhoudsbeheer. Waar ze nog niet aanwezig zijn, is een omvormingsbeheer nodig om soortenarme en productieve vegetaties in de bermen bloemrijker te maken.

Verder stellen we voor om de generieke maaidatums van het Bermbesluit (voor bermen zonder kennis van de vegetatie) aan te passen : eerste maaibeurt vanaf begin juli en tweede maaibeurt vanaf half oktober (terwijl dit nu 15 juni en 15 september is).

Ook meer variatie in de structuur van de vegetatie op bermen is een meerwaarde voor wilde bestuivers: graslandvegetatie mengen met ruigte en/of struweel, en ook gefaseerd maaibeheer zorgt voor structuurvariatie.

[Andy Van Kerckvoorde](#), Jan Van Uytvanck, Tim Adriaens, Dirk Maes, Frank Van de Meutter, Bart Vandevoorde & Maurice Hoffmann

[>> Lees het integrale advies](#)

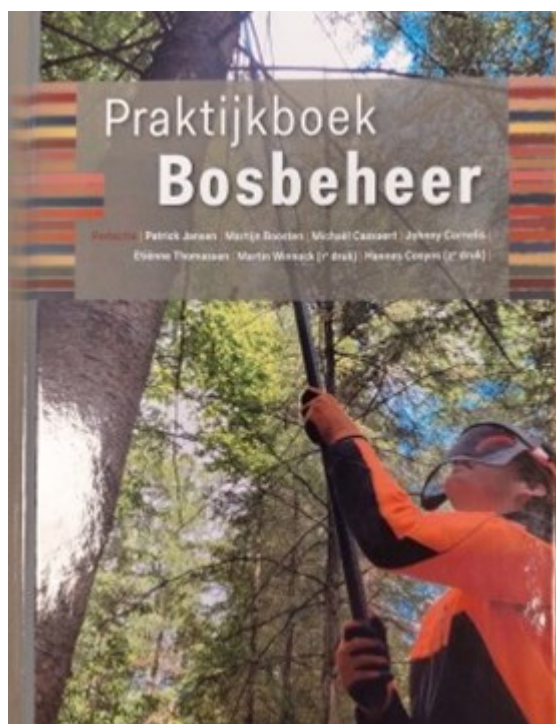
Praktijkboek Bosbeheer

Bij het beheer van bossen is vakkennis onontbeerlijk omdat ingrepen van een bosbeheerder decennia lang kunnen doorwerken in het bos. Vakkennis vormt daarom een van de pijlers van duurzaam bosbeheer.

Een goed referentiewerk dat vooral focust op de dagelijkse praktijk is daarbij heel nuttig. Daarom werd een vijftal jaar geleden het Praktijkboek Bosbeheer gemaakt. Zowat 80 deskundigen uit Nederland en Vlaanderen schreven hieraan mee. Ook INBO-medewerkers Kris Vandekerkhove, Luc De Keersmaeker en Arno Thomaes delen hun ervaring met de lezer in dit boek.

Vanaf begin november is de tweede herwerkte druk van dit veelgebruikte handboek verkrijgbaar. In deze tweede druk werden de bestaande hoofdstukken geactualiseerd en herwerkt. Er kwamen ook twee nieuwe hoofdstukken bij over 'Boomveiligheid' en 'Omgaan met klimaat'.

Het boek kan worden besteld bij [Inverde](#) en bij de [Stichting Probos](#).

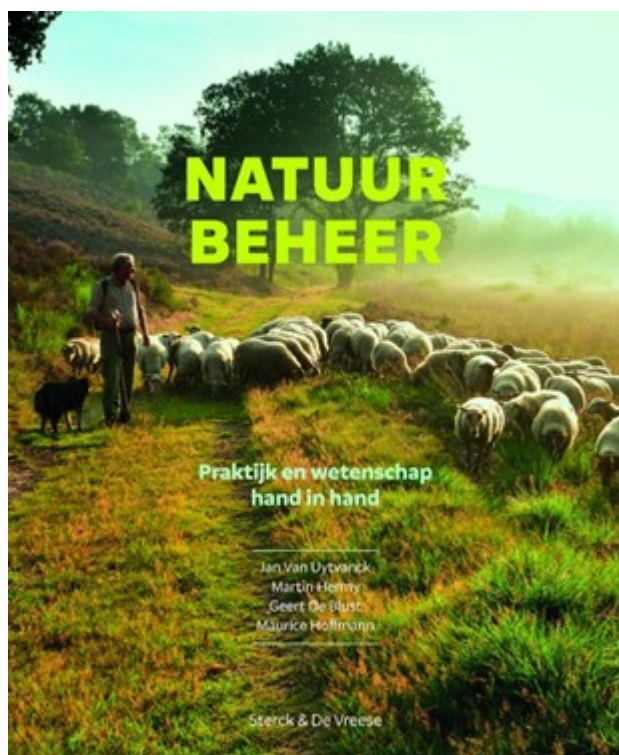
Natuurbeheer - Praktijk en wetenschap hand in hand

Waarom zijn waterplassen en moerassen zo belangrijk? Is het huidige natuurbeheer nog geschikt in tijden van klimaatverandering? Wat is het probleem met stikstof en fosfor? Mag natuur niet wat wilder zijn? En waarom is natuurherstel even belangrijk als natuurbeheer?

Het boek 'Natuurbeheer - Praktijk en wetenschap hand in hand' gaat in op actuele en prangende vragen waarmee natuurbeheerders, onderzoekers en beleidsmakers worden geconfronteerd. In deze derde, volledig herwerkte editie van het bekende naslagwerk 'Natuurbeheer' legt Jan Van Uytvanck – samen met heel wat coauteurs – een brede basis voor de ontwikkeling van beheerstrategieën en -maatregelen bij onze belangrijkste ecosystemen, zoals wetlands, graslanden, heiden, bossen en duinen. Belangrijke hedendaagse topics zoals de herwaardering van natuurlijke processen, de rol van grote grazers en klimaatadaptief natuurbeheer worden daarbij niet uit de weg gegaan. Ook rewilding komt aan bod.

Voor beheerders, onderzoekers en beleidsmakers is 'Natuurbeheer – Praktijk en wetenschap hand in hand' een must-have. De auteurs van dit boek steunen op jarenlang wetenschappelijk onderzoek én praktijkervaring. Je vindt er ook knappe illustraties, verklarende grafieken en kaarten in terug.

Het boek wordt uitgegeven bij [Sterck & De Vreese](#), kost € 65, en is verkrijgbaar in de boekhandel en online vanaf einde november.

Zwarte populier verjongt massaal ondanks droge zomer

De **zwarte populieren** langs de Grensmaas zorgden dit jaar voor een ongeziene, massale verjonging op de zandafzettingen die ontstonden na het zomerhoogwater van 2021: duizenden nieuwe zaailingen op de lage oevers doorstonden de extreem droge zomer van dit jaar.

De herintroductie van zwarte populier zo'n 20 jaar geleden creëerde niet alleen een geschikte zaadbron, maar deze pionier speelt ook een cruciale rol bij de eiland- en rivierduinvorming binnen het zomer- en winterbed. Dit kan je duidelijk zien bij Negenoord Kerkeweerd in Dilsen-Stokkem. De bomen zorgen voor een natuurlijke dijk, veranderen de hydrodynamiek, stimuleren zandafzetting. Ze dragen zo bij aan een variatie aan habitats en meer biodiversiteit in het rivierlandschap.

In opdracht van de Vlaamse Waterweg volgt het INBO de ontwikkeling van de jonge populieren nauwgezet op. Het is nu afwachten of de zaailingen de begrazingsdruk van runderen en paarden, de verwachte hoge waterstanden en krachtige stroomsnelheden van de komende winter zullen overleven.

[An Vanden Broeck](#), Alexander Van Braeckel, Dries Adriaens

Meer lezen: [Vanden Broeck A., Cox K., Van Braeckel A., Neyrinck S., De Regge N., Van Looy K. \(2021\). Reintroduced Native Populus nigra in Restored Floodplain Reduces Spread of Exotic Poplar Species. Frontiers in Plant Science. 15 Jan 2021.](#)

Beeld boven: Brede gordel van kiemplanten van zwarte populier op de nieuwe rivierduin in Negenoord / Kerkeweerd (september 2022).

Het INBO volgt de bodemcondities en ontwikkeling van de zaailingen nauwgezet op (foto INBO)

